

Çocuk ve Medeniyet DERGİSİ

Cilt 5 • Sayı 9 • 2020/1

Çocuk ve Medeniyet DERGİSİ

Çocuk Vakfı Adına
Mustafa Ruhi ŞİRİN

Sayı Editörleri
Mustafa Ruhi ŞİRİN
Emrah AKBAŞ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Memduh Cemil Şirin

ISSN: 2458-8431

Hakemli Dergi

Çocuk ve Medeniyet Dergisi, Çocuk Vakfı'nın yayın organıdır. Hakemli bir dergi olarak özgün araştırma, derleme ve görüş makalelerine yer verilir. Çocuk ve Medeniyet tasavvurunun kültürel, tarihi, sosyolojik köklerini Türkiye özelinde ve Evrensel karşılaştırmalar kapsamında inceleyen nitelikli çalışmalar yayın sürecine kabul edilir. Dergiye gelen yazılar, öncelikle editör ve alan editörleri tarafından değerlendirilerek ön kabul işlemi yapılır. Yazının alanına uygun makaleler en az iki hakem tarafından değerlendirilir. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi* 6 ayda bir yayımlanır. Duyuruları önceden yapılmak koşulu ile tema odaklı sayılar çıkartılabilir.

Bölüm Editörleri

Aile ve Çocuk Sosyolojisi Prof. Dr. A. Korkut Tuna; Doç. Dr. Levent Eraslan; *Aile, Çocuk, Toplum ve Medeniyet* Doç. Dr. Ahmet Albayrak; *Çocuk Kültürü* Prof. Dr. Nebi Özdemir; *Çocuk ve Felsefe* Prof. Dr. Vefa Taşdelen, Prof. Dr. Haluk Erdem; *Çocuk Sağlığının Sosyal Boyutu, Çocuk Eğitimi* Yrd. Doç. Dr. Mehmet Palancı; *Özel Yetenekli Çocukların Eğitimi* Yrd. Doç. Dr. Faruk Levent, Doç. Dr. Hasan Said Tortop; *Çocuk Hukuku ve Çocuk Hakları Kültürü* Memduh Cemil Şirin; *Okul Öncesi, Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı* Yrd. Doç. Dr. Meral Kaya, Yrd. Doç. Dr. Tacettin Şimşek; *Çocuk, Medya ve Bilişim Teknolojileri* Doç. Dr. Adnan Altun

Dergi Tasarım: Salih Pulcu

Dergi Uygulama: Recep Önder

Kapakdaki resim: Ahmet Yusuf Yabanigül, 6.5 yaş

Korona şiirleri / Mustafa Ruhi Şirin (10, 26, 44, 72, 136, 158, 183, 184, 191, 192, 202, 223)

Çocuk ve Medeniyet Dergisi Çevrimiçi Erişim Adresi
Web: <http://cocukvemedenyet.cocukvakfi.org.tr>
e-posta/e-mail: cocukvemedenyet@cocukvakfi.org.tr
cocukvemedenyet@hotmail.com

Basım Tarihi: Ekim 2020

Çocuk ve Medeniyet Dergisi, elektronik ve basılı olarak yayınlanır. Açık erişim politikasını benimseyen Çocuk ve Medeniyet Dergisi elektronik kopyasına internet adresinden erişilebilir.

Yayın Türü: Yaygın Süreli Yayın

Yayıncı Adresi: Çocuk Vakfı Basın Yayın ve Müşavirlik İşletmesi

Zafer Sokağı No: 17 34371 Nişantaşı İstanbul

Telefon: +90 212 240 23 83 / +90 212 240 41 96 Belgegeçer: +90 212 230 01 25

www.cocukvakfi.org.tr

Baskı: Erkam Yayın San. ve Tic. A.Ş.

İkitelli OSB Mh. Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım No: 60/1 3-C Başakşehir / İstanbul
0 212 671 07 00

Sertifika No: 19891

Çocuk ve Medeniyet DERGİSİ

Cilt 5 • Sayı 9 • 2020/1

İÇİNDEKİLER

Çocuk Vakfı'nın Sunuşu

Koronavirüsü, Filler ve Kimin “Yeni Normal”i?

Mustafa Ruhi Şirin 5

ARAŞTIRMA MAKALELERİ

Pandemi Sonrası Dünyada

Kapitalist Medeniyetin Eleştirel Muhasebesi

Mustafa Özel 11

Corona Sonrası Otoriter Yeni Dünyanın İzdüşümü: Ev-Merkezli Güvensiz,
Güvencesiz Anti-Toplumsallaşma ve Zihinsel, Duygusal Yoksullaşma

Ertan Eğribel 27

Koronavirüs Salgını ve Doğa-Kültür Karşıtlığı

Vefa Taşdelen 45

Siber Küresel:

Nano-İnsan, Sanalite Toplum ve Dijital Topluluklar (Qu-Post Pandemi Sonrası Dünya)

Ali Öztürk 55

Covid-19 - Medya Okuryazarlığı ve Çocuklar Üzerine Etkileri

Nilüfer Pembecioğlu 73

Refah Rejimleri İtibarıyla Çocuk Yoksulluğunun Değerlendirilmesi:

AB-Türkiye Karşılaştırması

Mehmet Emin Özsan 113

Sosyal Demokrat Refah Devletlerinde Çocuklara Yönelik
Sosyal Koruma İstatistiklerinin İncelenmesi

Ercem Erkul 137

Eğitimin Milliyeti: Mülteci Öğrenciler ve
Türkiyeli Öğrencilerin Kademelere Göre Değişen Öğrencilik Deneyimleri

Lutfiye Aktan, Enes Şafak Bilen 159

GÖRÜŞ

Covid-19 Geleceği Nasıl Etkileyecek?

Doğan Cüceloğlu 181

Geleceğin Yası

Kemal Sayar 185

Koronavirüs Sonrası Ülkemiz ve Dünyamız

Necmettin Oktay 193

GÜNLÜKLER

Daha Cesur Sorular Sorabilmek İçin

- Taçkırın (Koronavirüs) Günlüğü -

Mustafa Ruhi Şirin 203

Mustafa Ruhi Şirin

KORONAVİRÜSÜ, FİLLER VE KİMİN “YENİ NORMAL”İ?

Yorgun dünyamız çok şaşkın hâlde: sekiz buçuk milyar *çocuk/insan* dünyanın sınırlarını ortadan kaldıran bir salgın karşısında aciz. Dünyayı durduran ise ne uzaylılar ne de vahşi savaş teknolojisi: minicik bir bakteriden milyon kere küçük bir virüs. Tarih boyunca hiç böylesi bir salgın yaşanmadı. Çok daha fazla insanın öldüğü salgınlara rağmen, insanoğlu kendine çeki düzen veremedi önceki yüzyıllarda. Ne toplumlar ne devletler ne de kıtalarda hayat çemberiyle ilgili köklü değişimler yaşandı: yerleşim yerlerinin değiştirilmesi, nüfus politikalarının güncellenmesi, tıptaki arayışların hızlanması, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının erken bitmesine siyasi enstrüman olarak kullanılması dışında salgınlardan gerekli ders alınamadı...

Coğrafyalarla sınırlı salgınlardan sonra yeni salgınlar dönemine evrilen dünya niçin bu kadar korktu ve belirsizliğe itildi? Bu sorunun cevabını bilen olmadığı gibi, bilme ihtimali de yok!. Belki filin (dünyanın doğmuş ve doğacak fillerinden özür dileyerek: vahşi kapitalizm) çimenler üzerinde yürüyüşüne seyirci kalanların söylediği ve hayatta olanların söyleyeceği sözler, kuracağı yeni cümleler vardır. Ancak bu sözler ve cümleler de dünyanın ve insanlığın içine itildiği salgın sarmalını açıklamaya yetmeyecek. Sorular sormuş ve açıklamalar yapmış her insan için şöyle bir imkân doğdu: Evet, kral çıplak! Ya da gün ışığında fil tarifi. Şayet bu tarif tanımlama sınırında kalır ve İnsanlık Savunma Hattı kurulamazsa, fil'in çimenler üzerindeki acımasız yürüyüşü daha da hızlanabilir. Ana sorumuz şu olmalıdır: Sanayi Devriminden sınırsız teknolojiye, bilişim teknolojilerinden tüketim toplumuna doğru evrilen dijital haz çağına seyirci mi kalacağız, kendi yeni normalimize mi yöneleceğiz?

Salgınla Açığa Çıkanlar

Modern uygarlığın sınırlarını aştığını ilan eden koronavirüs salgını, öncelikle seküler uygarlığın dayandığı Batı kanonunun karizmasını silinmeyecek şekilde çizdi. İlk defa Batı ülkeleri kendilerini güvende hissetmedikleri bir krizle sarsıldı. Buna karşın modern uygarlık sarsılsa da belki de yoluna daha hızlı devam edecek. Kapitalist rüya dijital rüyaya dönüşürken seyirci kalır insan olarak temel sorularımızı tekrar soramazsak ne kendimizi onarabiliriz ne de dünyayı. İnsanlığın çaresizlik sarmalından çıkış yolu bulabilmesi için belirsizliği aşması gerekir. İnsanlığın sahih vicdanı geri dönmedikçe bu kuşatmanın önüne geçilemez ve geleceğin kozasını öremeyiz. Sahih bir vicdan ahlak, adalet, hakkaniyet, sevgi, merhamet ile var olabilir ve anahtarı iyiliktir. Bugün bütün insanlık için sahih vicdan hareketine ihtiyaç vardır: Çünkü kadim kültür-medeniyet çevrelerinin ne köklü itiraz yapabilecekleri ciddi hazırlıkları var ne de yeterli cesaret biriktirebildiler. Hiç şüphe yok ki, bu medeniyetlere dini temel sütunlarından biri kabul eden medeniyet çevreleri de dâhildir. Fil'in önlenemez yükselişi karşısında dini söylem de etkili olamamış; iki dünya anlayışının yaşanmasına dayalı dini söylem köklü itirazlarını yapamamış ve din, fertlerin inanç çemberi sınırları içinde kalmıştır...

Erken dönem kapitalizmden modern uygarlığın dijital aşamasına kadar en başat açık, insan, ahlak, adalet ve iyilik açığı olmuştur. İnsan açığı aynı zamanda dini yaşama açığı anlamına da gelmektedir. Akli Tanrı'nın yerine ikame eden seküler zihniyet ilahi dinlere inananları yakınlıştıracağına fil'in siyasi oyunları yüzünden daha da uzaklaşmalarına neden oldu. Bu bağlamda, kadim insanlık değerleri yerine, seküler-evrensel değerler küresel pusula işlevini yerine getirmeye başlayınca tam anlamıyla bir kafa karışıklığı ve zihniyet krizinin hat safhaya ulaşması da gecikmedi...

Modern dünyada fil bu kadar etkili duruma gelirken farklı ideolojilerle yönetilen ülkelere gelince: Yönetim farklılıklarına karşın hiçbiri modern uygarlığın dışında kalamadıkları gibi, başta teknoloji olmak üzere, ekonomide, siyasette ve ekolojide tahrip etmede geri durmadılar ve masumiyeti öldürdüler. Esasında bugün insanlık, sınırları dünya olan büyük afetle uyarılmıştır. Çağlar boyu sınırları aştığında uyarılan insanoğlu sadece hayatta kalmak için değil, aynı okyanusta yüzmek için insanlığı, toprağı, tabiatı, gökyüzünü kardeş bilemezse ne dünkü sorularını ne de yeni sorularını cevaplandırabilecek...

Ve bu salgınla görünür hale gelen açıklar için de yüzleşme dönemi içindeyiz: Fil de ekonomi, siyaset, teknoloji, ekoloji ve yönetim açığının dışında değil.

Zaten fil savunmasını yapmak ve kendini yeniden yapılandırmak için kendi “yeni normal”ini ilan etmiş durumda. Salgına nereden bakarsak bakalım, küresel dünya gerçeği karşısında hazırlıksız yakalanan ülkeler, kendi “yeni normal”lerini inşa edene kadar fil sadece Üsküdar’ı değil, dünyanın bütün sınırlarını kolayca aşacak. Geride ne kalıyor? Fil’in dört bacağı. Her bir bacağı ekonomi, teknoloji, ekoloji ve yönetimi simgeliyor. Baş kısmı ise, siyaset simgesi. Niçin hayatta kaldığımızın cevabını bulamazsak, fil’in ömrü uzayacak. Ne zaman kadar? Yeni virüsle dünyanın ve fil’in sınavı başlayınca kadar...

En Önemli Açık: Eğitim

Görünen köy kılavuz istemez: Kökleri teknoloji ve bilişim teknolojilerine dayalı yapılar dijital kapitalizme geçişi hızlandıracak. Bu süreç eğitim makası açığını da büyütecek. İçeriğinden mekân anlayışına kadar eğitim açığı öteden beri var olan bütün eşitsizliklerin sınırını genişleteceği gibi, işlev değişikliği kaçınılmaz olacaktı ve oldu. İki yüzyıla yakın bir dönemin örgün eğitim program yaklaşımı, öğrenme yöntemleri ve eğitim yönetiminin ertelenen çöküşü de böylece tescil edildi. Artık ülkeler için yeni bir eğitim felsefesi, program yaklaşımı, öğrenme modelleri, insan kaynağı, eğitim mekânları ve eğitim yönetimi gerekiyor: Uzaktan insanlık döneminde uzaktan öğrenme ve öğretim için de yeni sorular sormamız gerekecek.

Eğitimin aile, öğretimin çok bileşenli okula bırakılacağı yeni dönem bir imkân olabilir mi? Her ülke öngöreceği insan yetiştirme tasavvuruyla hareket edebilir ve en az çeyrek yüzyılı göze alabilirse neden olmasın. Şayet ülkeler hazırlığını kendi eğitim felsefesi ve birikimine dayalı yapamazlarsa, küresel ve hormonlu eğitim pazarına kapılıp gitmekten kurtulamayacaklar. Türkiye, bu kritik dönemde salgınla ortaya çıkan eğitim açığını gidermek için yeni eğitim felsefesi, politika ve stratejisi öngöremezse bu topraklarda kaldığı yüzyıllar içinde en büyük hatasını yapmaktan kurtulamayacak...

İnsan, bilgi, varlık tasavvurunu yenileyemeyen kültür-medeniyetler varlıklarını sürdüremezler. Bir kültür-medeniyet çevresinin dayandığı temeller o medeniyetin insana, varlığa ve kainata bakışıyla bütünlük içinde olmadıkça hayat çemberi içinde yaşama gücüne ulaşamayacağına göre, eğitimi birincil duruma getireceği politikalara öncelik vermesi gerekir. Bunun için üç başat öncülün harekete geçmesi zorunludur: Pedagojik birikim ve tecrübe, toplumsal talep ve politik irade...

Türkiye, fil’in dört bacağına tutunarak ne kafa karışıklığını giderebilir ne de modern uygarlığa dayalı modernleşme ve seküler “evrensel değerler”

söylemi ile kendine özgü eğitim sistemi kurabilir. Olsa olsa, tıpkı bugün olduğu gibi, küresel pazara zekâ ve yetenek göçüne ev sahipliği yapar.

Çözümü insan anlayışına dayandıramayan toplumlar ve ülkelerin çıkış yolu arayışını eğitim açığının ilk basamağı durumuna getirebilmeleri için kafa karışıklığının giderilmesi ön şarttır. Kaygıyla izlediğimiz gibi, Türkiye’de bu yönde ne bir talep ne de politik irade söz konusudur. Eğitim açığını daha da derinleştiren bu belirsizlik, eğitimle ilgili bütün bileşenleri ve paydaşları harekete geçirmekle aşılabilir...

Yeni Dünya: Yeni Hayat Çemberi

Koronavirüs salgını öncesi sorularımızın çoğu unutuldu ve geçersiz duruma geldi. Çözüm önerilerimizi de güncellememiz gerekecek. Daha da önemli olan ise yeni sorulara ihtiyaç duyuyoruz. Neredeyse yüz elli yıl boyunca insan hakları, kadın hakları, çocuk hakları, çevre hakları, hayvan hakları vd. için sorulan sorular, oluşturulan dil ve geliştirilen modern söylem de geçerliliğini yitirdi. Çünkü ne bu yakıcı sorular ne dil ne de söylem dünyadaki temel hak ve özgürlükler sarmalının çözülmesini sağlayabildi. Bütün bu çalışmalar BM şemsiyesi altındaki örgütlerin kontrolünde uygulanmak istendiği hâlde niçin sonuç alınmadığı üzerine şu notu düşmekle yetinelim: Yapılandırılan Sözleşme ve Antlaşmaları bizzat fil’in merkezindeki güç belirledi, uygulama yöntemi yanında izleme ve denetlemeyi yaptığı gibi, aslan terbiyeciliğini sürdürmekten de geri durmadı...

Salgın sonrası aile, çocuk, gençlik, kadın, engelli, yaşlı ve güç koşullardaki insan için de yeni hayat çemberi öngörülüyor. Sözünü ettiğimiz uzaktan insanlığın yeni evresinde kaçınılmaz şekilde insan ilişkileri de değişecek ve dönüşecek. Salgının en yaygın etkilerinin sosyal ve kültürel hayatta görüleceğini öngörmek de zor değil. Salgın günlerinde ortaya çıkan en önemli sosyal açıklardan biri de aile, çocuk, gençlik, kadın, engelli ve yaşlı politikaları açığı oldu. Ailenin sosyal ve kültürel boyutlardaki ihtiyacının mali desteğin önüne geçtiği karantina günleri de unutulmasın. İçinde bulunduğumuz günlerde ailenin yeni sosyolojisini anlamaya ve açıklamaya çalışmak da önemli duruma geldi. Salgının çocuk ve yetişkin insanlar, aile ve toplum üzerindeki etkileri yanında dünyada nelerin değiştiğini öğrenmeden genellemelerden kaçınmak gerekecek...

“Yeni normal”in en etkili ve dönüştürücü gücü, dijital kültür kabul ediliyor. Modern kültürün uç beyi dijital kültüre erişim ortamları da hazır. Her toplum önce kendi kültürel savunma hattını kurarak somut adımlar atabilir.

Bu da yetmez: Küresel kültürel savunma hattı kurulamazsa önce geleneksel çocuk kültürü zemini, ardından ise çocukluk mekânları kaybedilecek. Bunun anlamı, algısı değişen yeni çocuklukla nasıl baş edileceğini bilememekten kaynaklanan aile ve çocuk açığıdır. Sonuç olarak: Ülke ölçekli aile politika ve stratejisi yanında aile sosyal, psikolojik ve kültürel programın hazırlanması gerekiyor. Aksi takdirde azgın fil yürüyüşünü daha da hızlandırmaktan geri durmayacak...

İnsanlık geleceği için karar veremezse ne olur? Sanayileşmeden teknolojiye, kapitalist rüyadan tüketim toplumuna, dijital rüyadan uzaktan insanlığa doğru evrilişini sürdürür. Doğmuş ve doğacak çocuklarımız için bu gidişe kökten itiraz edebiliriz. Bunun için kendimize şu soruyu sormamız gerekir: Sahih bir vicdanımız ve insanlık için atan bir kalbimiz var mı?

Adım Korona

Sınırlarını aşınca
Birçok şeyin
Karar verdim
Kaçırmaya keyfini
Büyüklerin

Dünya kadar kocaman
Bir oyun içinde
Çıktım yola ta Çin'den

Şaşırdı dünya!
Çözemedi şifresini henüz
Hızlı bilim

Erişemedi hızıma
Ne çizmeli kedi!
Ne de uzay mekiği!

Ordum, füzelerim
Savaş uçaklarım yok
Uzaylı da değilim
Kalmadı yeryüzünde
Ulaşamadığım bir yer

İskender'in
Timur'un
Savaşarak
Teslim aldığı dünyayı
Dize getirdim
Üç ayda kimseye görünmeden

Mustafa Ruhi Şirin